

AFƏT TOFİQ qızı MOLLAZADƏ

Bakı Dövlət Universiteti (magistrant)

“İRK BİTİG” ABİDƏSİNDƏ İŞLƏNƏN ZONİMLƏRƏ BİR BAXIŞ

“İrk bitig”, həm də “Fəlmə” adı ilə türkoloji ədəbiyyatlarda adı keçən bu kitab göytürk əlifbası qədim uyğur dilində kağız üzərində yazılmışdır. 1907-ci ildə Aurel Steyn tərəfindən Şərqi Türküstanda Tunhuanq budda monastrında tapılan abidənin yazılma tarixini Əbülfəz Rəcəbli VIII əsrin sonu IX əsrin əvvəllərinə, Talat Təkin isə IX əsrə aid olduğunu qeyd edir. Əsər 1912-ci ildə V.Tomsen tərəfindən ilk dəfə ingilis dilinə qazandırılmış, Azərbaycan dilinə isə Ə.Şükürlü, Ə.Rəcəbli və digər tədqiqatçılar tərəfindən tərcümə olunmuş, bu məqalədə də Ə.Rəcəbli tərcüməsindən istifadə olunmuşdur.

“Kül tigin”, “Bilgə kağan”, “Tonyukuk” kimi Göktürk yazılı abidələrinin həm tarixi, həm filoloji, də etnoqrafik təhlilə cəlb olunması və öyrənilməsi türkologiya üçün vacib sahələrdən olduğu kimi, “İrk Bitig” abidəsinin də filoloji tədqiqata cəlb olunmasının türkologiyaya qazandıracağı elmi biliklərin önəmini xatırladaraq qeyd etmək gərəkdir. “İrk Bitig” özlüyündə maraqlı abidədir, çünki digər yazılı abidələrdən fərqli olaraq bu kağız üzərində tam şəkildə gəlib çatmış ilk əsərdir və əsərin məzmunu digər yazılı abidələrinkindən fərqlənir. Bu əsər bir fal kitabıdır. Əgər digər yazılı abidələr daha çox tarixin izlərini daşıyıb etnoqrafik səciyyə daşıyırsa, “İrk Bitig”-dən türklərin həyat və məişətinin izlərinə, gündəlik yaşam və inanclarına aid daha çox materiallar toplamaq olar.

Abidə özündə topladığı leksik qatın müxtəlifliyi ilə fərqlənir. Bu leksik qata daxil olan və intensiv işlənmə tezliyinə sahib olan bir kateqoriya da zoonimlərdir. Məlum olduğu kimi gününü döyüşlərdə at üstündə keçirən türkün ən yaxın silahdaşlarından biri atdır, bununla belə qoyun oturaq həyatın bir parçası olduğu kimi, duxa türklərinin bu gün belə maral təsərrüfatını saxladıklarını bilik. Deməli, heyvan kultu maddi və mədəni həyatın daim bir parçası olmuşdur. Bunun sübutlarından biri kimi türklərin on iki heyvanlı təqvimini də göstərmək olar. Bu məqalənin yazılmasındakı məqsəd “İrk Bitig” abidəsində adı keçən heyvan isimlərinə nəzər yetirmək və onların müqəssəli təhlilini aparmaqdır.

Abidədə adı keçən heyvan növlərindən ən çox işlənəni quşdur. Həç təsadüfi deyil ki, sərt və iti baxışları olan gənci “şahin gözlü” adlandıran türklərin həyat və məişətinin ayrılmaz hissəsi olan at kimi, qartal və şahin də, həmçinin buna bənzər digər yırtıcı quşlarının da xüsusi rolu olmuşdur. Şahin quş cinsləri

içərisində özünəməxsusdur və özəl bir yerə sahibdir. Yırtıcı bir quş olmasına baxmayaraq, əhəlləşdirilən şahin ov zamanı türkün ən yaxın yoldaşı olmuşdur. Həmçinin türklərə məxsus maddi mədəniyyət əşyalarının üzərindən tapılan şahin obrazı güc, qüvvət, bəzən isə boyun, obanın simvolu mənaları daşımaqdadır. Qədim türklərin inanc sistemində yer alan totem anlayışında da biz şahin toteminə rast gələ bilərik.

Toğan. Şahin mənasını bildirən bu leksik vahidə abidədə üç dəfə rast gəlinir: *Örüş əsri toğan kuş mən, çintan ıçıç üzə olurıpan, məjiləyür mən.* IB,6/ Parlaq xalxal **şahin** quşam, səndəl ağacı üstündə oturub zövq alıram. Bu leksik vahidə daha sonrakı ümümtürk yazılı abidələrindən “Kitabi Dədə-Qorqud”un lüğət fondunda “toğan/qızıl quş, şahin” formasında, “Divanü-lüğət-it-türk” əsərində isə “toğrıl” deyər qeyd olunduğuna rast gəlirik. Əbülfəz Rəcəbli isə bu sözü “Qədim Türkcə Azərbaycanca lüğət”inə daxil etmişdir. Belə demək olar ki, “toğan/doğan” sözü əski türklərdə “şıgıyan, hücum edən” mənalarında işlənmişdir, bu da eyniadlı quşa məxsus xarakterik xüsusiyyətlərdir, daha sonra fars mənşəli şahin sözünün dilə daxil olması ilə “toğan/ doğan” sözü dildən çıxmışdır.

Bununla belə, “İrk Bitig” abidəsinin başqa bir sətrində yalnız bir yerdə **Talim kara kuş/yırtıcı** qara quş ifadəsinə rast gəlirik: *Toğan ügüz kuşu kuşayı barmış utru talim kara kuş kopupan barmış, -tir*” IB,66/Doğan çay quşu ova getmiş, **yırtıcı qara quş** uçub getmiş, deyir. Talat Təkin bu sətrin qarşılığını belə qeyd edir: *Bir şahin su quşu avlamaya gitmiş. Yırtıcı bir kartal yerindən uçub qarşısına çıkmış, -der.*(10,31)

Başqa bir sətirdə **kəkkük** sözünə rast gəlirik: *Oğlan. Kəkkük təzkin bultı, çuk tin kutluğ bolzun, -tir*” IB,35/Oğlan **qu quşu** lələyi tapdı, kaş ki xoşbəxt olsun, -deyir. Lakin biz qu quşu mənasında başqa bir sətirdə başqa bir vahidə rast gəlirik: *Ər süka barmış, yolta atı armış ər koğu kuş ka sokuşmuş koğu kuş kanatına utıp(an a)nın kalıyu barıpan öginə, kaşına təkürmüş, ögi, kaşı ögirər, sebinür, -tir.* IB,53/ Ər qoşuna getmiş, yolda atı xəstələnmiş, ər **qu quşu** ilə qarşılaşmış, qu quşu qanadına vurub onunla yuxarıya qalxaraq, anasına, atasına çatdırmış.

“İrk Bitig” abidəsinin lüğət tərkibində keçən heyvan adlarından biri **təbə** sözüdür. **Təbə** sözü abidədə iki dəfə işlənmişdir: *Təbəsiyəri barmış örüş inkəni butulmuş altun budluğuş buğralıq yarağay.* IB,8 /**Dəvələrinə** tərəf getmiş. Parlaq mayası erkək balalamış, qızıl budlu buğralığa yarayar. Abidənin başqa bir yerində isə **buğra** sözünə iki dəfə rast gəlirik. Buğra “erkək dəvə” deməkdir. *Təbəsiyəri barmış örüş inkəni butulmuş altun budluğuş buğralıq yarağay.* IB,8 /**Dəvələrinə** tərəf getmiş. Parlaq mayası erkək balalamış, qızıl budlu **buğralığa** yarayar. Mahmut Kaşğari dəvə sözünü tərtib etdiyi “Divanü-lüğət-it-türk” əsərində oğuzların dilində “dəvəy” kimi işləndiyini qeyd etmişdir. Ərəblərin “səhra gəmisi” adlandırdıqları dəvə digər türk dillərində *dəvəy*, *tevey*, *teve*, *tive*, *dive*, *töve* və *tebe* şəkillərində işlənəlməkdədir. (14) Bu da həmin sözün orijinal türk sözü olduğunu bildirir.

Abidədə, həmçinin dişi dəvə mənasında **inkəni** sözü də bir dəfə işlənmişdir: *Təbəsiyəri barmış örüş inkəni butulmuş altun budluğuş buğralıq yarağay.* IB,8 /**Dəvələrinə** tərəf getmiş. Parlaq **mayası** erkək balalamış, qızıl budlu buğralığa yarayar.Talat Təkin bu sətrin qarşılığını belə verir: *Beyaz dişi deveyi yavırlamış.*(10,27) Həm erkək cinsi dəvə üçün xüsusi bir leksik vahidin işlənməsi, həm də dişi cinsi dəvə üçün başqa bir leksik vahidin işlənməsi türklər arasında dəvədən geniş istifadənin sübutudur.

Adıg. Abidədə iki yerdə rast gəlinir: *Adıgılı toğuzlu art üzə sokuşmuş ermiş adıgın karnı yarılmış toğuzun azığı sınımış, -tir.* IB,10/ **Ayılı** donuzlu dağ keçidində qarşılaşmış imiş. **Ayın** qarnı yarılmış, donuzun köpək dişi sınımış. Lakin “Divanü lüğət-it-türk” əsərinə baxsaq bu sözün “adıg” kimi qeyd olunduğunu görürük. Adıg> azıg>ayıg>ayu>ayı sözün tarixi fonetik halları olmuşdur.(13,4) Türk dillərinin təsnif edən türköloqlardan A.Samayloviç “d” qrupuna daxil olan dillər haqqında danışarkən bu dillərdə ayaq sözünün “adaq” kimi işləndiyini qeyd edirdi. Türk dillərində d>y səs əvəzlənməsi nəticəsində adıg sözü öz fonetik formasını “ayıg”, daha sonra isə söz sonundakı samitin düşməsi ilə “ayı” salaraq gününmüzə qədər gəlib çatmışdır.

Toğuz. İki dəfə qeydə alınmışdır: *Adıgılı toğuzlu art üzə sokuşmuş ermiş adıgın karnı yarılmış toğuzun azığı sınımış tir.* IB,10/ **Ayılı donuzlu** dağ keçidində qarşılaşmış imiş. Ayın qarnı yarılmış, **donuzun** köpək dişi sınımış. Orjinal türk sözü olan bu vahid oğuz qrupu türk dillərinə məxsus xüsusiyyət olan söz əvvəlindəki samitin cingiltiləşməsi hadisəsinə məruz qalmış və hal-hazırda oğuz qrupu türk dillərində işlənəlməkdədir. İbrahim Kafesoğlunun “Türk milli kulturu” kitabında irəli sürülən fikirlərdən biri də donuzun islamdan öncə, nə də islamdan sonrakı dövəmlə türk tayfaları arasında yayılmadığı və monqolların həyat və məişətinin bir parçası olmasıdır. (5,318)Həmçinin onu da qeyd edək ki, əski göktürk və uyğur yazıtlarında donuz sözü üçün “lazğın” işlənmişdir.

Bars. Abidədə beş dəfə rast gəlinir: *Əsnəgən bars mən.* IB,15/ Xallı **barsam.** Əbülfəz Rəcəbli bu sözün qarşılığını bars, yəni “bəbir, qar pələngi” kimi Talat Təkin isə “kaplan” kimi qeyd edir. Tədqiqatçılar bu sözün türkcəyə fars dilindən keçdiyini qeyd edirlər. Mahmut Kaşğari də bu sözü “pars”- türklərin on iki

ilindən biri, yırtıcı bir heyvan kimi öz lüğətində qeyd almışdır. Müasir Tatarıstan Muxtar Respublikasının dövlət bayrağının əsas simvolu olan eyniadlı heyvanı adlandıran bu söz- bars sözü bəzi türk dillərində, eləcə də Azərbaycan dilində işləkliyini itirərək dilin passiv lüğət fonduna keçmişdir.

Kuzğun. Kuzğun abidədə iki dəfə rast gəlinir: *Kuzğununğ ıçaça bamiş, katığı ba, edgüti ba, -tir.* IB,19/ **Quzğun** ağaca bağlamış, möhkəmcə bağla. Yaxsıca bağla, -deyir. Qarğanın bir növü olan quzğun qapqara olması və böyüklüyü ilə diqqəti çəkir. Eynilə bu söz də söz əvvəlindəki samitin cingiltiləşməsi ilə öz fonetik formasını dəyişərək oğuz qrupu dillərində bu gün də işlənməkdədir.

“İrk Bitig” abidəsində at sözü bir neçə leksik vahidlə ifadə olunmuşdur. Sadəcə **at** leksik vahidinə abidədə üç dəfə rast gəlinir: *Turuk at səmriti yirin ötən yügünü barmış utru yirde oğru sookuşup tutıpan minmiş...* IB,23 / Arıq **at** kökəldiyi yeri xatırlayıb qaçaraq getmiş. Qarşı yerdə oğru zorla onu tutub minmiş. Başqa bir sətirdə **tağığ** sözünə bir dəfə rast gəlinir. Tomsen bu sözü “atığ” kimi oxuyur. *Tağığ tərüti kişəmiş...* IB,58/ **Atı** tərsinə bağlamış...

Təklük kulun irkək yonda əmiğ tiləyür kün ortu yütürük, tün ortu kanta nəgüdə bolğay ol, -tir. IB,36/ Kor qulun **erkək atdan** əmmək diləyir, günorta iztirabda, gecəyarısı qanda –nə gündə olar, -deyir. Talat Təkin də bu sözün tərcüməsini “erkek at” kimi qeyd edir.(10,24)

Abidədə at mənasında işlənən digər bir söz **bisi** sözüdür. Madyan mənasını ifadə edən bu söz yalnız bir dəfə işlənir: *Bəğ ər yontuğaru barmış ak bisi kulunlamış altun tuyuğluğ adğırlıq yarağay.* IB,7/Bəğ ər ilxısına tərəf getmiş. **Ağ madyanı** qulunlamış, qızıl nallı ayqırılığa yarayar. Madyan “yetkin, dişi at” deməkdir.

Ögrinə kutluğ adğır mən yağak ıçaç yaylağım kuşluğ ıçaç kışlağım. IB,86/ Nəsil verən xoşbəxt **ayğıram**. Qoz ağacı yaylağım quşlu ağac qışlağım. Azərbaycan dilinin İzahlı lüğətində ayğır sözünün leksik izahı “döllük erkək at” kimi qeyd olunmuşdur. A.M.Şerbak da adğır sözünün mənasının “atın erkəyi” anlamına gəldiyini qeyd edir.(13,3) Əski türkcədə adğır kimi işlənən söz d>y keçməsi ilə ayğır formasını almışdır.

Qeydlərdən də aydın olduğu kimi türklərin ən yaxın dostu və əsas minik vasitəsi at olduğu üçün atla bağlı leksik vahidlər də çoxdur. Bunu ərəblərin dəvəni adlandırması ilə müqayisəyə çəkə bilərik.

Öpgüg. Sadəcə bir dəfə işlənmişdir: *Kara öpgüg yıl yarumazkan tidi edemən körmən ürkittin tir.* IB,32 /Qara **şanapipik** il dəyişməz dedi. Talat Təkin “İrk Bitig”: *Karı üpgük yıl yarumazkan etdi./Yaşlı hüthüt* kuşu yıl ağarmamışken öttü.(10, 29) Azərbaycan dilində işlənən şanə fars sözüdür və şanapipik dilimizin fonetik quruluşuna uyğunlaşaraq öz mövcudluğunu sürdürür. Lakin öpgüg/üpgük sözləri türk sözüdür və tədqiqatçılar söz kökünün “ötmək” feili ilə bağlayırlar. Bu söz Monqol dilində də “öbüg” şəklində rast gəlinir(13,331) Qazax dilində “üdü” şəklində işlənən bu sözün Türkiyə türkcəsində rast gəlinən fonetik variantı “hüthütdür”.

Öküz. “İrk Bitig” abidəsinin lüğət tərkibində iki dəfə rast gəldiyimiz bu sözü Əbülfəz Rəcəbli “Əski Türkcə-Azərbaycanca lüğət” kitabına da daxil etmişdir. *Eki öküzün bir bokarsıka kolmış kamşayu umatın turur tir.* IB,37/ İki **öküzü** bir boyunduruğa qoymuş, hərəkət etməyi bacarmayaraq durur, -deyir. Həmçinin Ahmet Caferoğlunun “Eski Uyğur Türkcəsi Sözlüğü” kitabında da bu sözə rast gəlirik. İbrahim Kafesoğlu “Türk Milli Kültürü” kitabındakı bu fikirlər yada salaq: “Öküz Bozkır heyvanı değildir; sulak, verimli, çifçilik yapmaya elverişli sahalarda oturanlar için ehemmiyyətli bir hayvandır fakat Bozkırın işine pek yaramaz”(5, 318)

Koy. Abidədə iki yerdə rast gəlinir: *...oğlın, kişisin utuzmaduk yana tokuzon baş koy utmuş, oğlu, yutuzı kop ögirər, -tir.* IB,44 /...oğlunu adamlarını uduzmamaq bir yana doxsan baş **qoyun** udmuş, oğlu, gəlini çox fərəhlənər, -deyir. Mahmut Kaşğari “Divanü lüğət-it-türk” əsərində bu sözü koy kimi qeyd etmişdir. Lakin “İbnü Mühənnə lüğəti”nə baxsaq bu sözün koyun kimi qeyd olunduğunu görürük. Hələ e.ə 2500-cü illərin “Afanasyev” mədəniyyətinin qalıntılarında tapılan at və qoyun sümükləri at ilə bərabər qoyunun da türklərin məişətinin ayrılmaz bir parçası olduğunu və hər iki heyvanın eyni zamanda əhilləşdirildiyini göstərməkdədir.

Börü/böri. Abidədə yalnız bir sətirdə rast gəlinir: *Bay ər koyı ürküpən barmış bōrikə sokuşmuş, bōri ağzı əmsimiz, əsən tükəl bolmuş, -tir.* IB,40/ Varlı kişinin qoyunu hürküüb getmiş, **canavara** rast gəlmiş, **canavarın** ağzı susamış, sağ keyfi olmuş, -deyir.

Komursğa. Bu vahid abidədə yalnız bir dəfə işlənmişdir: *Bir karı öküzüg biçə komursğa yimiş, kamşayu umatın tutur, -tir.* IB,56/ Bir qoca öküzü balaca **qarışqalar** yemiş, hərəkət etməyi bacarmadığı üçün durur, -deyir.

Örüy əsri ingəğ bozağulaçu bolmuş ölgəy mən timi. IB,60-61/ Parlaq xallı **inək buzovlayası** olmuş, öləcəyəm demiş. Abidədə iki sətirdə **ingəğ** və **bozağ** sözləri iki dəfə işlənmişdir. Bəzi türkoloqların bozağ

sözü haqqında qeyd edikləri etimoloji şərhlər bu sözün orjinal vahid olduğunu deməyə imkan verir. Məsələn, V.Banq bozağ sözünün buzla/bozla yəni “böğürmək” feilindən yarandığını irəli sürür ki bu da kifayət qədər məntiqlidir.

Tabışğan. Abidədə ən çox adı keçən heyvan növlərindən biri də tabışğan beş dəfə işlənmişdir: *Toğan kuş teñridin kodı tabışğan ipən kapmış...* IB,66/ Doğan quş göydən ada **dovşanı** deyib şığımış. Digər türk yazılı abidələrindən “Tonyukuk” və “Moyun Çor” abidələrində də bu söz qeydə alınmışdır. A.M.Şerbak, V. Banq, K. Brokkelman kimi təqiqatçılar irəli sürür ki, tabışğan sözü “tabış”, yəni sıçramaq feilindən törəmiş və türkcəyə məxsus orijinal bir sözdür. (13,98)

“İrk Bitig” abidəsinin lüğət tərkibində maral sözünü ifadə edən **kiyik** sözü beş dəfə, **sıgın** sözü isə bir dəfə qeydə alınmışdır: **Kiyik** oğlu mən, otsuz, subsız kaltı uyğun nəsük yorıyın, -tir. IB,69/ **Maral** balasıyam. Otsuz, susuz qaldım necə dolanım, necə qaçım deyir. *Tokuz aralı sıgın kiyik mən...* IB,92/ Doqquz sıx meşədə **sıgın** keyikəm.

Tilgü. Yalnız bir dəfə işlənmişdir: *Təbə titigkə tüşmiş, başını yemiş, özün tilgü yemiş, -tir.* IB,70/ Dəvə bataqlığa düşmüş, əvvəlcə yemiş, özünü **tülkü** yemiş, -deyir.

Abidədə həm yılan sözünə, həm də mağ sözünə rast gəlinir. **Yılan** bir dəfə işlənmişdir: *Altun başlıq yılan mən.* IB,12/ Qızıl başlı **ilanam**. **Mağ** sözü isə iki dəfə qeydə alınmışdır: *Əsri mağ yalım kayaka üniür barmış ölümətə ozmış...* IB,75 /Xallı **ilan** sərt qayaya çıxıb getmiş ölümdən qurtulmuş...

Əlig. Abidədə yalnız bir dəfə işlənən bu sözün mənası “vəhşi, əhilləşdirilməmiş heyvan” deməkdir: *Kanlıq süsi abka ünmiş sağır içrə əlig, kiyik kirmiş kan əlIGIN tutmuş...* IB,97/ Xanlıq qoşunu ova çıxmış, çayırın içinə **əlig**, keyik girmiş, xan **əliyi** tutmuş.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğəti, Bakı, 2006, 740 səh.
2. Caferoğlu A. “Eski uğur türkcəsi sözlüğü”, İstanbul, 1968, 320 səh.
3. Ərəb-fars sözləri lüğəti, I cild, Bakı, 2005, 416 səh
4. İbnü-Mühenna lugati, İstanbul, 1934, 105 səh.
5. Kafesoğlu İ. “Türk Milli Kültürü”, İstanbul, 1998, 466 səh
6. “Kitabi Dədə-Qorqud”, Bakı, 2004, 374 səh.
7. Kaşğari M. “Divanü lüğat-it-türk”, Bakı, 2006, I-IV cildlər
8. Rəcəbov Ə. “Qədim türk yazısı abidələrinin dili”, Bakı, 2006, 479 səh.
9. Rəcəbov Ə. “Qədim Türkcə-Azərbaycanca lüğət”, Bakı, 2001, 191 səh
10. Təkin Talat “İrk Bitig”, Ankara, 2017, 66 səh.

Elektron mənbələr:

11. https://www.academia.edu/30869743/Eski_T%C3%BCrk_Yaz%C4%B1tlar%C4%B1nda_B_itkiler_ve_Hayvanlar_T%C3%BCrk_K%C3%BClt%C3%BCr%C3%BC_vol_2016_1_2016_pp_1_51
12. https://ogu.edu.tr/files/icerik/8326b964-966f-4927-9b95-923843af51d9/X.%20Uluslararası%C4%B1%20D%C3%BCnya%20Dili%20T%C3%BCrk%C3%A7e%20Se_mpozumu%20Bildiri%20Kitab%C4%B1_Web-Yay%C4%B1n_compressed.pdf
13. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/46678.pdf>
14. <https://islamansiklopedisi.org.tr/deve>
15. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/933175>
16. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157144>

Afət Tofiq qızı Mollazadə

“İrk Bitig” abidəsində işlənən zoonimlərə bir baxış

Xülasə

“İrk Bitig” göy türk əlifbası ilə qədim uyğur dilində yazılmış fal kitabıdır. Abidənin leksikasının qatı olduqca zəngindir. Burada qədim uyğur dilinin leksik qatında yer alan sözlər vardır ki, bu sözlər digər türk yazılı abidələrinin mətnlərində, daha sonra orta əsr abidələrində və müasir dövr türk dillərinin leksikasında öz məzmun və formasını qoruyub saxlamışdır.

Açar sözlər: İrk Bitig, Göytürk yazılı abidələri, qədim uyğur dili, zoonimlər, müqayisə

Афет Тофиг кызы Моллазаде

Взгляд на зоонимы памятника “Ирк Битиг”.

Резюме

Ирк Битиг - это гадальная книга, написанная на древнем уйгурском языке древнетюркским алфавитом. Словарь памятника очень богат. Лексический слой древнего уйгурского языка содержит слова, которые сохранились и содержатся в текстах других турецких письменных памятников, затем в средневековых памятниках и в лексике современных тюркских языков.

Ключевые слова: Ирк Битиг, гойтюркские письменные памятники, древний уйгурский язык, зоонимы, сравнение

Afet Tofig gizi Mollazade

A look through the zoonyms used in the “İrk Bitig” monument

Summary

İrk Bitig is a prophecy book written in the ancient Uyghur language in The Old Turkic Script. The vocabulary of the monument is very rich. There are words which are in the lexical layer of the ancient Uyghur language, also have preserved their content and form in the texts of other Turkish written monuments, then in medieval monuments and in the lexicon of modern Turkic languages.

Key words: İrk Bitig, Goyturk written monuments, ancient Uyghur language, zoonyms, comparison